

• DE ZWERFSTEEN

PERIODIEKE UITGAVE VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

• Van bakelieten telefoon tot boordcomputer

- Leibedekking
- Het wapen van Steenderen
- Wie is wie
- Opdonnern
- Steenderen toen en nu

HVS

• 2011-3

ISSN: 1386 - 5943
Oplage: 400
september 2011

Van het bestuur

Voor u ligt een nieuwe Zwerfsteen, die tot stand is gekomen dankzij het werk van vele vrijwilligers. Dan denk ik in de eerste plaats aan onze redactie, maar niet alleen aan hen, ook aan de archiefcommissie, de activiteitencommissie, de bezorgers en het bestuur van deze krant. Samen wordt deze krant gemaakt. Over bestuur gesproken. Wim Achterkamp heeft het voorzitterschap van het bestuur van de Historische Vereniging Steenderen helaas beëindigd en sinds kort aan mij de eer, de taak van voorzitter van deze bloeiende vereniging, te vervullen. Daarom zal ik me, voor degenen onder u die mij niet kennen, even voorstellen. Mijn naam is Gerard Huetink, ik ben geboren en getogen op de boerderij "de Halve Welle" in de Bakerwaard in Bronkhorst. Dat was in februari 1945 aan het einde van de 2de wereldoorlog. Ik woon hier nog steeds, met mijn vrouw Hanny en samen met onze zoon Jasper en schoondochter Vivienne runnen we een melkveebedrijf. Sinds 1743 wonen er Huetinks op deze plaats.

Van jongs af aan is mij de liefde voor de historie in het algemeen en de geschiedenis van onze

oude gemeente Steenderen in het bijzonder bijgebracht. Ik hoefde dan ook niet heel lang na te denken toen er een beroep op mij gedaan werd om het voorzitterschap op me te nemen. Ik vind het belangrijk dat de geschiedenis van de gemeente Steenderen zorgvuldig en met respect voor het verleden opgeschreven wordt, zodat deze informatie niet verloren gaat, maar behouden blijft voor het nageslacht.

Graag wil ik me inzetten voor deze bloeiende en actieve vereniging. Hebt u ideeën voor De Zwerfsteen, oude aktes of oude foto's, laat het ons weten, wie weet kunnen we er wat mee.

Rest mij nog mijn voorganger, Wim Achterkamp, hartelijk te bedanken voor zijn prima werk voor de historische vereniging gedurende vele jaren.

Ik hoop velen van u op een van onze ledenavonden te mogen ontmoeten. ■

Gerard Huetink,
voorzitter

Van onze lezers

Als laatste gemeentesecretaris van Steenderen heb ik met meer dan normale belangstelling het artikel gelezen De Gemeente Steenderen door de eeuwen heen in het nummer 2011-2.

Bijzonder interessant, maar ik moet ook constateren niet correct/volledig in alles. Op de pagina's 5 en 6 wordt een overzicht van de richters en burgemeesters gegeven. Vermeld staat S. Budding van 1972 t/m 2004. Dit laatste is niet juist. Zijn naam is S. Buddingh, van 1972 tot 2000 en dan D. Appeldoorn van 2000 tot 2005. of t/m 2004.

Ik denk dat een correctie t.z.t. op z'n plaats zal zijn.

Met vriendelijke groet,

Harry Franck
Helmichstraat 34,
7223 LE - Baak
tel. 0575-441410

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

HVS

COLOFON

De Zwerfsteen is de kwartaaluitgave van de Historische Vereniging van (de voormalige gemeente) Steenderen, opgericht 1 juni 1992.

REDACTIE

Eindredacteur en layout:

Robert Sesink
Kastanjelaan 23
7221 GC Steenderen
Tel. 0575-450743
Email: robert@sesink.nl

Redactiesecretariaat:

Mieke van der Valk
Dr. A. Ariënsstraat 44
7221 CD Steenderen
Tel. 0575-450998
Email: meiva25@hetnet.nl

Redactieleden:

Herman Nieuwenhuis

Correctie: Anneke Parent

BESTUUR

Voorzitter:

Gerard Huetink
Bakerwaardseweg 15
7226 LR Steenderen
Tel. 0575-441274

Secretaris:

p.a. Ans Uenk-Preuter
Kruisbrinkseweg 14a
7227 DA Toldijk
Email: hvs.1992@hotmail.com

Penningmeester:

Maurice Cremers
A. Ariënsstraat 35
7221 CA Steenderen
Tel. 0575-555815

LEDEN

Willy Pasman, 0575-452457
Marja Geurts-Melgers, 0575-450072
Fred van der Mije, 0575-441806
Ans Uenk-Preuter, 0575-452000
Bertus Rietberg, 0575-452004
Karel Meenink, 0575-451707

ARCHIEF

Ons archief aan de Hofstraat 4 te Baak is op donderdagmiddag voor leden en geïnteresseerden geopend. Email: h-v-s@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt 25 euro per jaar per adres.

Bankrelatie:

Regiobank Steenderen
Bankrekening: 685289710,
t.n.v. Hist. Ver. Steenderen.

Losse nummers van de Zwerfsteen zijn te verkrijgen bij het secretariaat. Kosten: 5 euro per stuk; 7,50 euro in geval van omvangrijker uitgaven.

● Leibedekking

Kijk je naar de leien op de toren van de Remigiuskerk te Steenderen, dan zie je op enkele vlakken grote zwarte vlekken. Rara, wat is dit of hoe ontstaat zo iets.

Door Wim Jansen

Natuurleien zijn in hoofdzaak een metamorf gesteente, ontstaan uit leemafzettingen, dus eigenlijk versteende klei.

Het winnen van dakleien is als een soort mijnbouw te beschouwen. Grotten zijn meestal het uitgangspunt voor de winning. Dit materiaal wordt gedolven in open of gesloten groeven tot wel 1500 meter diepte.

Er zijn diverse methoden om het gesteente los te maken: met gebruikmaking van pneumatisch gereedschap, met zagen en/of explosieven. De brokken worden vervoerd naar ateliers, zoals

de werkplaatsen genoemd worden. Hier worden de brokken gespleten tot scherven, dik ca 15 cm. Deze scherven worden in blokken gezaagd. Daarna worden de blokken veelal met de hand in de gewenste dikte gespleten en na sortering in kwaliteit worden in het benodigde model de regenkanalen er aan gemaakt.

In elk land heeft de vormgeving zich aangepast aan het materiaal. Rechtdradige Engelse leisteen werd als vanzelf tot rechthoekige leien verwerkt. De Duitse leisteen gaf door zijn structuur meer aanleiding tot het maken van afgeronde vormen. Sommige soorten Spaanse leisteen zijn voor beide vormen geschikt.

Het eindproduct is ongeveer 3% van het losgemaakte gesteente.

Er zijn groeven die ca. 120.000 ton per jaar produceren, dan is de afvalberg groot te noemen. Van deze afvalberg wordt een deel verwerkt als wegensplit en/of verhit tot bruine kleikorrels die je wel in plantenbakken tegenkomt, de rest wordt veelal gestort in bergdalen.

Gebruik van leien

Het gebruik van leien op belangrijke gebouwen in Nederland stamt al uit de middeleeuwen. Maar ook daarvoor werden al leien op daken verwerkt. Het is zelfs bekend dat de Romeinen af en toe leien als dakbedekking gebruikten. In Nederland zie je op belangrijke gebouwen, zoals kerken of kastelen, veelal leien toegepast, dit in tegenstelling tot plaatsen waar leigroeven aanwezig zijn. Daar zie je veelal pannen daken. Veel leien werden vroeger aangevoerd via de rivier de Maas. Dit bracht mee dat de in het land van herkomst toegepaste vormen in ons land populair werden. Over de rivier de Maas werden rechthoekige leien aangevoerd en verwerkt tot Maasdak. De afgeronde vorm Rijndak is genoemd naar de rivier de Rijn.

Door de homogene structuur van het gesteente zijn allerlei dekkingsvormen mogelijk op zowel vlakke als ronde dakvormen. Het materiaal komt tegenwoordig overal vandaan, uit Frankrijk, Spanje, Wales, Duitsland, Noorwegen, maar ook Argentinië, Canada, China, Zuid Afrika, etc.

Toe te passen soorten

De levensduur van leien verschilt nog al. Er kan niet genoeg worden gewaarschuwd tegen toepassingen van ongewone kwaliteiten die men in het buitenland gezien heeft en waarvan de kleur mogelijk heeft gefrappeerd. Wij hebben een ander klimaat, wat schadelijker is voor leisteen. Evenzo de onderliggende constructie is vaak een andere. Zo kan het gebeuren dat leien in sommige landen ca. 100 jaar op een dak liggen en deze leien het hier in ons land het maar 10 jaar volhouden.

De levensduur varieert tussen de 25 en 100 jaar, afhankelijk welk soort en of herkomst. Per land, per groeve is het gesteente verschillend. Mede bepaald voor een lange levensduur zijn het kalkgehalte, koolstoffen, ijzersulfiden en of combinaties en ook de wateropname in de lei. Zo varieert het kalkgehalte van 0,05% tot 10%, het koolstofgehalte van 0,05% tot 12% en de wateropname van 0,05 tot 1,6%.

Keuze leisoort

De keuze van de leisoort is ook mede afhankelijk van de aanwezige uitvoering. Is het een maasadak of is het een oud-Duitsedekking, dan kies je ook daar weer voor. Dan is er altijd weer

de vraag, bestaat de groeve nog die de vorige leisoort geleverd heeft. Vele groeven zijn in de loop der tijd gesloten, het zij door uitputting, instorting of dat het gesteente niet goed meer was. Alleen al de laatste 5 jaar zijn er 3 grote mijnen gesloten die honderden jaren geleverd hebben in Nederland.

Bestaat de groeve niet meer, wat kun je dan als alternatief toepassen. Een leideskundige kan altijd op een juiste wijze adviseren.

Kwaliteitseisen

Globaal is te stellen dat leien aan de volgende voorwaarden moeten voldoen: bij voorkeur loopt de draad van de laag in de lengterichting voor een vlotte waterafvoer. Hij moet scheurvrij, hard, vlak en regelmatig van structuur zijn. Een goede kleurvastheid, een geringe wateropnamen en een goed vorstbestendigheid bezitten. Het splijtvlak mag niet schilveren. Kalk, kool- en zwavelgehalten moeten laag zijn. Er mogen geen grote pyrietkristallen bevatten en goed bewerkbaar zijn.

Visuele keuring

Voor de vakman is het steeds moeilijker, bij alle soorten een juiste beoordeling te maken. Dat

beseft is er ook bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Daarom worden op verzoek van de RCE leien gecontroleerd op de samenstelling van het gesteente door laboratoriumonderzoeken en door alle kratten zoveel mogelijk visueel te laten keuren door een leideskundige. De visuele keurder kijkt alle kratten na op gebreken, insluitingen, klankkleur, onregelmatigheden, pyriet, dikte, kromheid, etc. Een visuele keurder kent niet alleen de benamingen maar ook de zwakke en sterke punten van alle leisoorten.

Toren Remigiuskerk

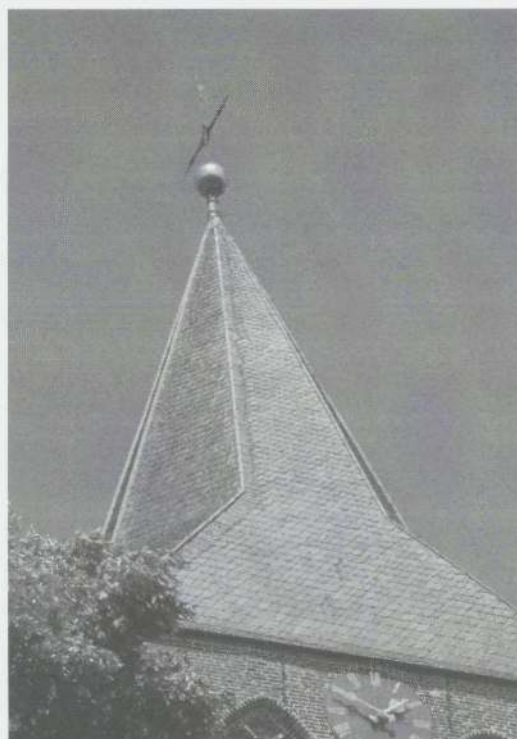
Hier is een Schuppen- of schablonen dekking in de vorm van oud-Duitsedekking toegepast. Dat wil zeggen, dat er leien in verschillende groten zijn toegepast in de breedte maar niet in hoogte. Let maar eens op de schuine banen, daar zie je leien aanwezig in verschillende breedten, maar de schuine hoogte lijnen zijn alle even hoog. De breedte maten zijn willekeurig toegepast. De hellinghoek is flauw te noemen maar wordt zelfs minder stijl bij een flauwere dakhelling. De bedoeling is dat het water van de lei via de ronding van de lei afloopt.

Vermoedelijk op afstand te zien, zijn hier Magog-leien toegepast uit de omgeving van Schmalenberg in Sauerland. Deze kamer is begin jaren '80 gesloten omdat de kwaliteit van het gesteente steeds minder werd. Thans heeft men een andere kamer geopend waar een ander gesteente uitkomt onder dezelfde naam, maar veel kalk bevat, bijna 10%.

Interessant zijn de zwarte vlekken in het midden op de dakvlakken. Langs de hoekkepers zie je ook zwarte lijnen van boven naar beneden, maar dit is veroorzaakt door ongepatineerd lood aan te brengen. Water dat van zichtbaar lood afloopt direct na het aanbrengen, zonder dat er een patineerlaagje opzit, gaat veelal bloeden en veroorzaakt zwarte of grijze strepen op de leien. Doe je een laagje patineerolie over het lood, dan komt dit niet voor.

De zwarte vlekken zijn een teken dat er op die plekken veel koolstof in de lei aanwezig is. Koolstof is eigenlijk een weekmaker. Je kunt het vergelijken met teer wat er niet alleen uitloopt, maar ook steeds minder elastischer wordt bij hogere temperaturen. De lei wordt geleidelijk aan op die plekken waterdoorlatend of wel lek.

De leien op de toren, worden steeds lichter van kleur en je ziet al hier en daar dat de leien witachtig worden, een teken van ontbinding. Zou je er een lei uithalen en tot een bepaalde hoogte gedurende bijv. 24 uur in het water plaatsen, dan zie je de waterlijn omhoog gaan, een teken van veel kalk en een teken van ontbinding van

de homogeniteit van de lei. De lei wordt dan waterdoorlatend. Het water wat door de lei komt, tast de onderliggende constructie aan zonder dat dit zichtbaar is aan de binnenkant van het dakbeschot.

Het duurt niet lang meer en dan is de leibedekking van deze toren aan vervanging toe, wil je gevolgschade door lekkage voorkomen. ■

Wilt u meer weten over natuurleien?

Er is net een nieuw boekje uit, genaamd: 'Leibedekking'. Auteur: Wim Jansen, Leideskundige en Visuele leikeurder. ISBN: 9789081463959
Uitgever: GbJ Beheer Zutphen.
Prijs: €10,- voor leden van de HVS, anders €12,45.
Verkrijgbaar op Landlustweg 9, tel. 0575-451658, of via www.leideskundige.nl.

Het wapen van Steenderen

In het vorige nummer van de Zwerfsteen stond het artikel

"De gemeente Steenderen door de eeuwen heen" van Anton Metz en Geert Jansen. In dit artikel werd heel kort iets gezegd over het wapen van onze voormalige gemeente.

Door Herman Nieuwenhuis

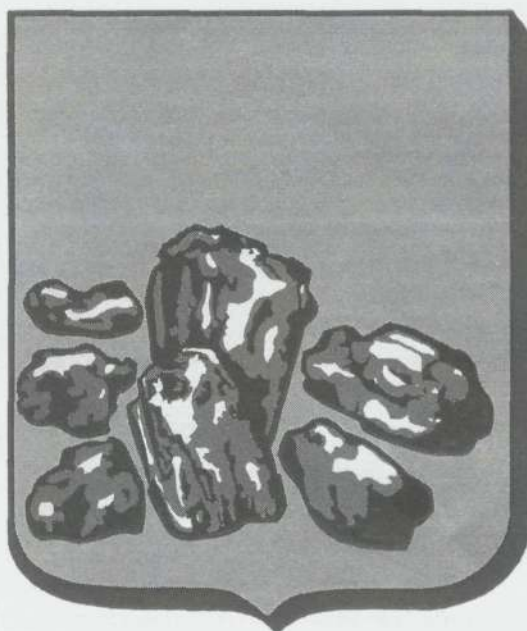
E.J. van Ebbenhorst Tengbergen, bij u vast bekend als schrijver van het boekje "Bronkhorst, korte historie van stad en heerlijkheid", heeft in 1964 in het blad "Archief" van de oudheidkundige vereniging "De Graafschap" een kort stukje gewijd aan het wapen van de gemeente Steenderen. Hier een korte samenvatting.

Op 7 oktober 1818 werd door de Hoge Raad van Adel het diploma afgegeven waarop de volgende beschrijving van het wapen der gemeente Steenderen stond: "... een schild van zilver, beladen van onderen met blauwe keisteenen." Het is een zgn. sprekend wapen, waarvan de uitbeelding op een duidelijke wijze verband wil leggen tussen de (letterlijke) betekenis van de naam van de gemeente en de vormgeving van het wapen.

Volgens het onderzoek van van Ebbenhorst heeft de gemeente voor dit wapen geen ander wapen gehad. Wel was er in het gemeentehuis een koperen zegelstempel dat omstreeks 1796 gemaakt moest zijn. Dit "wapen" vertoont een luchtig geklede vrijheidsmaagd met diverse attributen en het randschrift "Municipaliteit van Steenderen."

Burgemeester Hendrik Wijnand Rasch van Steenderen verklaarde namelijk in een brief aan de gouverneur van de provincie Gelderland op 8 juli 1815... dat voor deze gemeente geen wapens of cachetten (zegels) bestaan hebben... Deze brief was het antwoord op een verzoek van de gouverneur om een tekening van het wapen op te sturen naar de Hoge Raad van Adel ten einde een koninklijke bevestiging en registratie door de raad te kunnen verkrijgen. Dorpen en steden die nog geen wapen hadden, moesten hun wensen hiertoe kenbaar maken als de burgemeesters van deze plaatsen dat tenminste wenselijk achtten.

Burgemeester Rasch was kennelijk van oordeel, dat een wapen van geen belang was. Dit bleek

uit een antwoord van de gouverneur. Hij schreef: "Daar UEd. voor alsnog het voeren van een wapen door Uwe gemeente van geen belang rekt, zoo autoriseer ik UEd. om een cachet te doen vervaardigen waarop enkel staat Gemeente Steenderen en de kosten van dien te brengen op de post van onvoorziene uitgaven over 1815."

Uit verdere briefwisseling blijkt dat burgemeester Rasch een zegel heeft laten maken en daarvoor goedkeuring heeft gevraagd.

Zoals in de vorige Zwerfsteen al werd vermeld is er weinig bekend over het gemeentewapen van Steenderen.

Van Ebbenhorst schrijft namelijk: "We mogen wel veronderstellen dat het ontwerp door Rasch zelf is ontworpen en dat hij daarbij misschien geholpen is door Harmen Addink, de veelzijdige kroniekschrijver van Steenderen, toentertijd vice-burgemeester".

Voor het wapen heeft men waarschijnlijk de voor de hand liggende voorstelling van keien of stenen gekozen. Moeilijker is de keuze van het aan-

tal stenen te verklaren. In de officiële omschrijving van het wapen wordt geen aantal genoemd, hoewel de (niet erg duidelijke) tekening op het diploma van 1818 zeven stenen laat zien. Het is algemeen bekend dat het getal zeven naast drie het meest voorkomende "heilige" getal is en dat in het volksgeloof zeven een bijzonder getal is. De mogelijkheid bestaat dus dat deze oude betekenis een rol heeft gespeeld bij het bepalen van het aantal stenen in het wapen. Van Ebbenhorst denkt echter dat er gekeken moet worden naar de oude benaming van "steen" als stenen bouwwerk en wel speciaal in de betekenis van kasteel. De zeven kastelen (en landhuizen) die de gemeente ooit telde waren: Baak, Brantsenborg, Bronkhorst, Holthuizen, Holtslag, Spaansweerd en Ten Weerde. Volgens een andere theorie zou het getal zeven

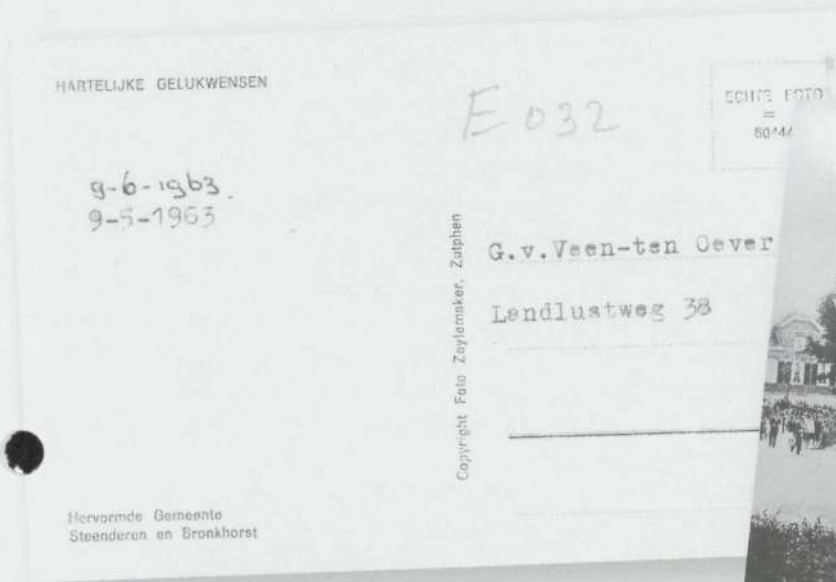
te maken kunnen hebben met de zeven dorpen en buurtschappen binnen de gemeente. Maar een staatje uit 1815 toont aan dat dat er toen al negen waren. Dus deze verklaring is ook niet erg aannemelijk.

Samenvattend kunnen we zeggen dat een duidelijke verklaring voor de keuze van de stenen (en het aantal) in het wapen niet te geven is. ■

Bronvermelding:

Samenvatting van "Het wapen van Steenderen", geschreven door E.J. van Ebbenhorst Tengbergen in Archief, orgaan van de oudheidkundige vereniging De Graafschap en van de Meester Hendrik Willem Heuvel Stichting 1964.

Wie is wie?

Hierbij een nieuwe wie-is-wie foto met voor- en achterkant. Wim Jansen heeft hem via marktplaats gekocht en hij schreef mij het volgende: De N.H. kerk thans PKN heeft al heel lang (...en hoe lang dat weet ik niet) jaarlijks een verjaardagscollecte. Dus met je verjaardag kreeg je een felicitatiekaartje door de bus en dat gebeurt nu nog steeds.

Deze was gericht aan mevrouw G.v. Veen-ten Oever aan de Landlustweg 38 en daarom heb ik deze gekocht. Zij heeft mogelijk hier maar heel

kort gewoond want de ouderen hier in de straat kennen haar niet. Mogelijk kwam ze van Toldijk? Hij is voor dit doel afgegeven in 1963 bijna 50 jaar terug. De auto's zijn uit de jaren '50. Links zie je nog een stukje van het Elim. Misschien weet iemand wanneer deze foto is gemaakt en bij welke gelegenheid? En wie kent mevrouw G.v. Veen-ten Oever?

Alle reacties zijn van harte welkom.

Marja Geurts ■

Van bakelieten telefoon tot boordcomputer

Bijna iedere inwoner van Steenderen kende de groengekleurde vrachtwagen met het opschrift Donderwinkel: dagdienst Zutphen – Groningen. In de jaren tachtig van de vorige eeuw reed Henk Donderwinkel hiermee dagelijks naar het noorden van het land.

Door Herman Nieuwenhuis

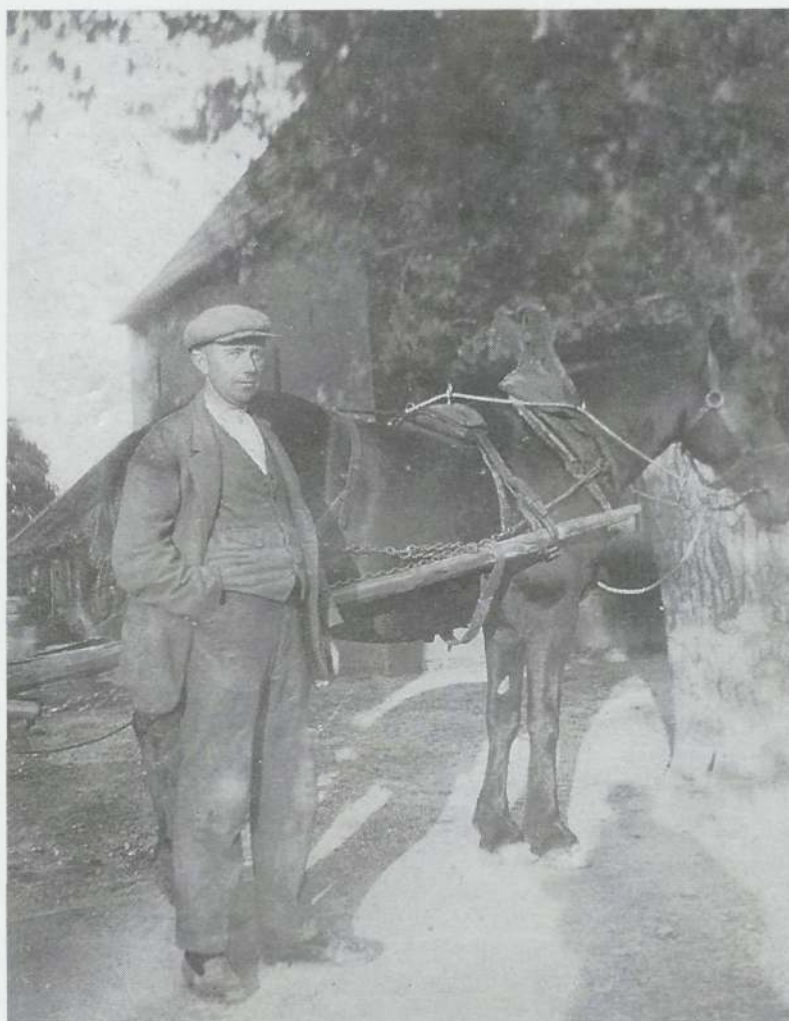
Op een druilerige dag in februari ben ik op bezoek geweest bij Gerrie van Riel-Donderwinkel, zijn dochter, om iets meer te weten te komen over de geschiedenis van dit vervoersbedrijf. Ook zoon Bas schoof aan. Samen zijn zij de drijvende kracht achter het huidige bedrijf Donderwinkel Transport & Distributie. Voordat Gerrie en haar man, Wim van Riel, het bedrijf overnamen in 1986 waren er al drie generaties werkzaam geweest in dit bedrijf: De overgrootvader van Gerrie reed met paard en kar.

Opa Adriaan (Ad) had inmiddels een vierwielige wagen achter zijn paard. Hij hielp de boeren met het bewerken van hun land en het oogsten. Zoals o.a. voor de familie Boogman, die toen haar boerderij had in het dorp (het huidige Anker). Ook vervoerde hij allerlei waren vanuit Zutphen naar Steenderen en omgeving. Het paard moest natuurlijk haar rustmoment hebben en dat gebeurde halverwege de Zutphen-Emmerikseweg, aan de dijk bij café 'de Jager' (in de buurt van het huidige Den Elter).

De eigenaar van dit café had een dochter Anne. En u raadt het al, Anne Bouwmeester werd zijn vrouw. In de avonduren hield Anne in de boeken zorgvuldig bij welke werkzaamheden er voor wie werden verricht.

De oudste van hun vier kinderen was Henk, de vader van Gerrie. Henk werd al vroeg ingezet in het bedrijf.

Toen hij een jaar of twaalf was werd er vrij gevraagd van de lagere school zodat hij met zijn oom Hendrik Donderwinkel het bedrijf tijdelijk kon runnen, omdat vader Ad zijn been had gebroken. Oom Hendrik was een broer van vader Ad en had zelf zijn bedrijf aan wat toen "de Achterstraat" werd genoemd (nu de Burg. Smitstraat). Oom Hendrik kende de adressen in Zutphen niet en Henk kon hem wegwijs maken. Na de 8^e klas op de lagere school ging Henk meewerken. Wanneer vader Ad met paard en

Adriaan Donderwinkel bij Den Elter ± 1920.

wagen op weg ging naar Zutphen, reed Henk op de transportfiets vooruit met de bestellingen van de plaatselijke middenstanders. Hij gaf deze af bij de desbetreffende bedrijven in Zutphen, zodat daar alvast de bestelde goederen klaar gezet konden worden.

Als vader Ad in Zutphen gearriveerd was met o.a. groente en fruit van de boeren uit de ge-

meente en deze met hulp van Henk afgeleverd had bij de veiling, konden daarna de bestelde goederen weer snel opgeladen worden. Uiteraard was de verzorging van het paard heel belangrijk. Bij een café onder aan de markt in Zutphen werd het uitgespannen om te kunnen eten en uitrusten. Bij dit café konden ook zendingen gebracht worden die bezorgd moesten worden in Steenderen en onderweg langs de route in Baak en Toldijk. Op de terugweg naar Steenderen werd er weer een stop gemaakt bij café "de Jager". Het paard kon rusten en Ad en Henk konden de vrachtbrieven klaar maken voor het afleveren bij de klanten onderweg.

De transportfiets kon dan weer ingezet worden om kleinere bestellingen te bezorgen. Tijdens de oorlog moesten vader en zoon regelmatig schuilen in de eenmangaten die langs de Z.E.weg waren gegraven, als ze door vijandige vliegtuigen werden bestookt. Ook werden de Duitsers regelmatig misleid. De Duitsers hadden nl. de veiling in Zutphen in handen en zagen er dus streng op toe dat alle groente en fruit ook inderdaad op de veiling zouden arriveren, echter niet met de bedoeling de Zutphense bevolking van etenswaar te voorzien, want de Duitsers hielden alles voor zichzelf.

Daarom werden Ad en zoon Henk tijdens hun ritten in Zutphen vaak gevolgd door de Duitsers, maar het is regelmatig gebeurd dat ze toch een sluiproute konden nemen en daardoor de Duitsers misleidden en de spullen snel konden lossen bij een groenteboer in Zutphen, zodat de bevolking daar ook weer wat te eten had. Aan het eind van de oorlog waanden de Duitsers zich veilig achter de IJssel. Ze waren voor transport afhankelijk van paarden. Daarom moest Donderwinkel voor de Duitsers zakken haver naar Dieren brengen.

Na de bevrijding verzorgde Ad ook het transport van levensmiddelen vanuit Doesburg naar Steenderen.

Henk moest in 1946 voor zijn militaire dienstplicht twee jaar naar Indië, hij hoorde bij de eerste lichting. Het werd uiteindelijk een verblijf van drie lange jaren daar in de Oost, maar toen hij in 1949 thuis kwam, nam hij al snel het bedrijf over van zijn ouders.

In augustus 1950 werd de eerste vrachtauto in gebruik genomen. Een maand later trouwde Henk met Fennie Wijers, de dochter van "Wijers, de Bode". Ze kregen vier dochters. In de transportwereld vonden allerlei ontwikkelingen plaats. Landelijke vervoerders hadden in meerdere steden, o.a. in Zutphen, Nijmegen, Arnhem, Groningen, Leeuwarden, Rotterdam en Amsterdam overslagplaatsen gerealiseerd: verzamelpunten waar zij hun goederen dagelijks

Henk Donderwinkel en zijn vader in 1950. Het laatste paard en de eerste vrachtauto.

uitwisselden. Men mocht nl. niet zomaar in het hele land rijden.

Elke vervoerder moest in het bezit zijn van een vergunning om het transport te mogen verzorgen in een bepaald gebied van het land. Voor zo'n vergunning moest fors worden betaald. Henk had een vergunning voor onze kleine regio.

Behalve deze vergunning, had Henk natuurlijk nog zijn eigen klanten, waarvoor hij reed, zoals o.a. het vervoeren van boter vanaf de boterfabrieken in Gelderland naar de G.O.C.Z. te Zutphen en het lossen van wagons aan het Spoorwegstation te Zutphen (zie foto). In deze wagons werden zakken veevoer aangevoerd voor de Coöperaties in de omtrek. En voor de Fa. Snelder te Toldijk. Deze firma had een gasdepot. Er werden gasflessen vervoerd naar de lokale winkeliers, zoals Booltink en Beuseker in Steenderen, Schooltink in Baak en Leferink in Toldijk.

Maar ook naar grotere klanten van Snelder, zoals de hotels op de Veluwe. De lege flessen werden dan weer mee teruggenomen naar Snelder.

Iedereen kookte indertijd op gas. Henk en Fennie Donderwinkel ook.

Wat wel handig was, dat er wel eens een fles mee werd teruggenomen waar nog "een kleddeken" in zat. Die werd door Fennie aangesloten op

Gert Harmsen uit Bronkhorst op de vrachtwagen bij het station in Zutphen in ±1960.

Henk Donderwinkel en zijn vader Adriaan met in zijn hand de opdrachten van de verschillende winkeliers.

het gasstel. Nadeel was dat de fles soms net leeg was op een moment dat het vlees en de piepers nog niet gaar waren. Er moest dan dus even snel gewisseld worden door Fennie...

Toen de Noordoostpolder was ingericht en boeren en boerenarbeiders zich daar gingen vestigen, heeft Henk verscheidene gezinnen daar naartoe verhuisd.

Vader Ad had inmiddels een Solex aangeschaft en een dikke leren jas....

Hij bezorgde pakketjes in de buurt en bracht de rekeningen rond en rekende af met de klanten. Begin jaren zestig toen Gerrie 9 jaar oud was had vader Henk drie personeelsleden in dienst. De eerste chauffeur die in dienst kwam was Gad Harmsen uit Bronkhorst (in Bronkhorst werd hij Gad Koos genoemd) en later kwamen daar Jan Mulder, eveneens uit Bronkhorst en diens neef Johan Mulder bij. Nog weer later kwam Wim te Kamp uit Toldijk in dienst.

Gerrie herinnert zich nog goed dat Wim vaak reed in een Austin in de bekende groene kleur met grote witte letters "Donderwinkel" er op. Met deze auto werden veel meubels vervoerd voor Meubelfabriek Vergeer te Zutphen.

Henk verzorgde ook verscheidene houttransporten voor Timmerfabriek Roordink te Baak naar Vlieland. Hier bouwde Roordink veel vakantie-huisjes.

Tijdens een winterse overtocht met de veerboot ging het ijzelen. De volgeladen vrachtwagen had grote problemen om veilig van de boot op het eiland te komen. Na het afleveren van de houtwaren was het te riskant om te veerboot op te rijden en een overnachting op Vlieland was het gevolg.

De groenteveiling in Zutphen was al enkele jaren verdwenen. Een paar keer per week werd er groente en fruit van de verschillende tuinders uit de omgeving (o.a. Hubers uit Baak, Aalderink uit Drempt en Hendriks uit de Keyenburg) naar Arnhem vervoerd. En de lege kisten weer mee retour genomen voor de volgende zending.

Later kwam het vervoer erbij vanaf de hele grote tuinders in de Hoven.

Toen werd het wagenpark weer uitgebreid en werd er dagelijks met meerdere wagens naar Arnhem gereden. In Arnhem werd dan, behalve de lege kisten voor de tuinders, ook groente en fruit geladen voor diverse groentewinkels in Zutphen. Henk heeft op de veiling in opdracht van die groenteboeren "geklokt", hij was toch op de veiling en kon dan voor de groenteboer kijken naar de kwaliteit van de te kopen groente en deze dan in opdracht van hen kopen.

Henk maakte ook vervelende dingen mee: in de zomer bij veel aanvoer van spinazie, sla en komkommers werden deze "doorgedraaid". Dan ging alles, waar de tuinders zo hard voor hadden gewerkt, zo in grote bakken en werd het gedumpt bij bijv. de dierentuin. De tuinders kregen dan ver onder de kostprijs betaald. Henk had er dan moeite mee dat ook hij nog voor zijn werk betaald moest worden door die tuinders.

Een voordeel van het werk voor de tuinders was dat er thuis altijd wel komkommers en sla en aardbeien voorhanden waren...

Na een aantal jaren moesten de kleinere veilingen, waaronder die in Arnhem, verdwijnen. Henk zag dit op tijd aankomen en heeft op tijd de bakens verzet.

Henk kocht van andere transportbedrijven de vergunningen op. Hiermee kon hij dagelijkse lijndiensten gaan uitvoeren naar de noordelijke provincies.

Een belangrijke taak was er weggelegd voor Fennie: zij zorgde voor de planning en hield bij waar alle vrachtwagens waren. In de gang hing

Johan Mulder 25 jaar in dienst in 1985.

een mooie zwarte bakelieten telefoon en het snoer aan de telefoon was net lang genoeg om een klein bureau te bereiken die om het hoekje in de woonkamer stond. Aan dit bureautje noemde Fennie alle afspraken.

Natuurlijk moest er wel eens telefonisch een opdracht doorgegeven worden aan de chauffeurs. Daarvoor had Fennie een flinke stapel telefoonboeken van het noorden en oosten van het land en door verschillende klanten te bellen, achterhaalde zij waar de chauffeur was en kreeg ze hem uiteindelijk aan de telefoon.

Naast het bemannen van de telefoon zorgde Fennie natuurlijk ook goed voor de chauffeur. Liters koffie heeft ze in de loop der jaren gezet. Het bureau in de woonkamer werd echt te klein voor alle administratieve handelingen en het fietsschuurtje van vader Ad werd omgebouwd tot kantoor.

In Zutphen ontstond inmiddels een regionaal vervoerscentrum. Gerrie ging daar werken in de schoolvakanties. Zij ontmoette daar in 1970 Wim van Riel en zij trouwden in 1972.

Gerrie bleef bij het Vervoercentrum werken en nadat Wim bij verschillende transportbedrijven had gewerkt, kwam hij bij Henk en Fennie in de zaak. Fennie kon het gelukkig wat rustiger aan gaan doen en ze genoot er erg van dat "Wim zo goed kon regelen". Wim kon zijn opgedane ervaringen nu in de praktijk brengen en ook de technische ontwikkelingen gingen snel door. De chauffeurs kregen semafoons mee, zodat ze "opgepiept" konden worden. Dat was het teken om naar de zaak te bellen om verdere instructies te krijgen.

In 1987 had het bedrijf zeven vrachtauto's en werd de plek aan de Dorpsstraat te klein. Het laatste vrije stuk op het industrieterrein werd aangekocht en in de zomer van 1988 werd een nieuwe loods in gebruik genomen. Het woonhuis voor Wim en Gerry werd daarna gebouwd en

op 1 december 1988 gingen zij verhuizen van de Bronkhorsterweg naar de Nijverheidsweg. Zij kregen twee kinderen, Bas en Anne.

Veranderingen in het vergunningenstelsel voor transportondernemingen werden verder doorgevoerd. Uiteindelijk vervielen de tot dan benodigde vergunningen grotendeels. Hierdoor werd alles anders. De regionale vervoerscentra verdwenen en dus ook de lijndiensten via deze vervoerscentra.

Wat bleef waren de goede contacten met de opdrachtgevers uit de regio waar nu rechtstreeks voor gereden kon worden.

Zo rijdt Donderwinkel Transport & Distributie V.O.F voor Bührmann-Ubbens Papier te Zutphen inmiddels met 19 vrachtwagens en trekkers met opleggers.

Het dagelijkse werkgebied bestrijkt de provincies Gelderland, Overijssel, Drente, Friesland, Groningen en de Polders. Maar ook in de rest van het land komt u de vrachtwagens van Donderwinkel tegen.

Voor 'de buurman' Aviko rijdt Donderwinkel nu al weer 11 jaar met 6 trekkers met koelopleggers naar de vrieshuizen in Nederland. Verder zijn er nog 2 vrachtwagens onderweg voor diverse opdrachtgevers.

Op 19 juli 2008 overleed Wim. Het bedrijf staat nu onder leiding van Gerrie en zoon Bas. En ook nu, terwijl ik met Gerrie zit te praten gaat de telefoon continu, alleen is deze allang niet meer van bakeliet.

Zeer binnenkort zal de communicatie met de chauffeurs niet meer via de telefoon maar via boordcomputers in de vrachtwagens gaan verlopen. Op de thuisbasis kan dan via de computer in een oogopslag bekeken worden waar de wagens zich bevinden.

Transportbedrijf Donderwinkel, nu met 33 chauffeurs in dienst, gaat met de tijd mee en met zoon Bas is en blijft het een familiebedrijf. ■

Donderwinkel transport en distributie in 2011.

“Historische recepten”

Tomatensoep!

Ingrediënten:

- 1 ui
- 50 gram boter
- 40 gram bloem
- 3/4 kg. tomaten
- zout
- 1/2 liter water
- peterselie
- verse blaadjes van de maggiplant
- gegarneerd boeket: samen gebonden takjes peterselie, tijm en laurierblad
- 1/2 pond gehakt

Bereidingswijze:

- smelt de boter in een soeppan, bak hierin de gesnipperde ui lichtbruin.
- voeg hier de bloem en het water bij, goed doorroeren.
- hierna het boeket, zout en de tomaten in stukken gesneden toevoegen.
- doe dan het rulle gehakt en de maggiblaadjes er bij in.
- kook alles in ca 25 minuten gaar.
- doe op het laatst de fijn geneden/gehakte peterselie er bij.
- haal het boeket voor het serveren uit de soep.

Eet smakelijk! ■

Van de Activiteitencommissie

Zaterdag 24 sept. 2011	<i>Bezoek aan het DRU-complex in Ulft, zie uitnodiging.</i>
Maandag 14 nov. 2011	<i>Stan Dekker houdt een lezing over de Schans in de Emmer.</i>
Maandag 12 dec. 2011	<i>Hendrik Weenink uit Barchem houdt een presentatie met als thema: “Ach lieve tijd”</i>
Maandag 16 jan. 2012	<i>Verhalen over de grens door Hulzer Willem (Willem Wilterdink)</i>
Maandag 12 mrt 2012	<i>Ledenvergadering</i>

Priesmien twaalf

‘Opdonnern’

De zwarte lijn op de kaart geeft het traject aan afgelegd door Herman J., Mamma Mies, Harm en Juus Wijers begin augustus 1950 met hun zeiljachtje de Breeveertien. Overnachtingen in Vreeswijk, Elst, Heteren, Arnhem en Olburgen met als eindpunt Bronkhorst. Zie de pijltjes.

*In “Priesmien elf” lagen we in de buurt van Olburgen voor de nacht afgemeerd. Voor mijn vader wordt de spanning ondragelijk. Hij is nu vlak bij zijn geboorte-
grond en begint ’s ochtends al heel vroeg te spoken. Hij heeft het allemaal in zijn
“scheepsjournaal” vermeld en dat ga ik nu zo letterlijk mogelijk weergeven.*

Door Juus Wijers

Zaterdagmorgen 5.00 uur! Terwijl ik de barometerstand opneem, komen de eerste zonnestrallen door de patrijspoorten glippen. 't Beloofd een stralende dag. Bar. 757. Ongekende weelde na een periode van onstui-
mig ruig weer.

Ik laat de stormlamp uit de mast zakken en doof de vlam. Dan eerst maar eens aan wal. Vanaf de voorplecht is het basalt van de krib goed te bespringen. De bemanning ligt nog te slapen. De koeien lopen al te grazen in een licht waas van dauw, dat bezig is zich in de ochtendzon op te lossen.

Eerst maar een bad nemen. 't Is immers zaterdag, de dag van de grote wasbeurt. Tevens zullen we de Breeveertien eens onder handen nemen. Op de waterlijn heeft zich een vieze vette olielaag op de witte lak vastgezet. De bemanning is wakker en na een poosje is het daar een geplas en geplons van jewelste. De was ligt al te drogen op de bleek langs de dijk, als we ontbijten, midden tussen de koeien. We hebben volop de tijd. Nog een klein aantal kilometers en we zijn op de plaats van bestemming.

We haasten ons dus niet. We zwemmen de rivier

eens over en nog eens. We liggen te luieren en te zonnen in het schone zand en gooien een hengeltje uit in de hoop wat knaps te vangen en dan eindelijk, tegen de middag, maken we zeilklaar en gooien los. Drijvend met de stroom mee hijsen we de zeilen voor de laatste keer op de heenreis.

Het veer van Olburgen (gemeente Steenderen) glijden we in zoete rust voorbij. De koeien die daar op de Oostoever staan te kijken, zijn Steenderense koeien en 't is of ze me herkennen. Dit is het land van mijn jeugd. Dit is het land waar we een paar weken in ongedwongenheid willen toeven, peinzend over lang vervlogen dagen... (Lees nu eerst even de handgeschreven tekst op blz 14)

Op bladzijde 439 van het boek “de Veenhorst” gebruikte ik ook al dit IJsseltafeerel. Dat is nu (2011) al weer tien jaar geleden. Ik lees in het reisverhaal: Wat te zeggen van ons twaalfdaags verblijf op een plaats waar mijn avontuurlijke jongensjaren vergleden zijn. Velen zullen het gevoel kennen van nog eens terug te komen op die oude bekende plekjes van

over lang vervlogen dagen, toen de jongenskiel nog om de schou-
ders gleed. Daar in dat gras, op die en die krib, heb ik vren en
dagen gesteten in een tijd, die ver wegligt, die nu echter als
bij toversleg uit de vergetelheid is opkomendagen.

Tegen een uur of drie nadert over stuurboord een lange rij peppels
ver weg het land in, eindigend in een bosje van dennenhout. De
kijker komt er bij. Ja, dat moet het zijn! **Bronkhorst**... In de
verte steekt een veerboot de rivier over en maakt een
einde aan nog mogelijke twyfel. We maken aan stalten tot
landen, strijkende de zeilen zeede, lang vante voren, en drijvend
op deetsom zoeken we een geschikt plekje uit. Dan, gebruik
makend van de peadels, schieten we voorzichtig om een
kribhoofd heen het rustige water in en even later liggen
we gemaerd op **Steenderen** se bodem.

vroeger. 't Is of je jeugd dan plots weer terug-
gekomen is. Of al die jaren van afwezigheid
verdoezelen. Nu wordt het verleden weer helder.
Het is als een wedergeboorte.

Zo zitten we dan te vissen op diezelfde krib
van vroeger. En maar turen naar die dobber.
En steeds die vraag: "Waarom vangen andere

vissers wel van die
joekels?"

In een nog kille
ochtend lopen we
met hoog opge-
trokken broekspij-
pen in de rubber
laarzen door het
natbedauwde hoge
weidegras. De op-
komende zon geeft
direct wat warmte.

Ik leg de jongens uit bij welke plaats de torentjes
horen die we onderscheiden aan de horizon.

Met Willem en Verdi Breukink gaan we mee
melken in de wei en we doen boodschappen in
het kleinste stadje van Nederland.

Bronkhorst: Zeven straatjes en een pleintje. De
boerenwoningen en de kapel zijn stuk voor stuk
het penseel of het krijt van de schilder waard

(o.a. tekenaars Nico Brands en Paul Kok wisten
de taferelen met smaak weer te geven).

Maar één middag was de wind geschikt om met
een gast aan boord stroomop te zeilen tot het
veer van Olburgen. En dan moest er ook nog
flink gepeddeld worden. Dat werd toch nog een
beetje werken voor Lies Brands. (Nu (2011)
Nicht Lies de Vries-Brands in Lochem)
Het was goed om weer eens even te zeilen. Zo
raakten we de "routine" niet kwijt.
Dan de familiebezoeken. Ja, daar ging het deze
reis natuurlijk vooral om.

Ik hoor mijn Opoe Beeftink van de Zwaan nog
zeggen. "Boh foi, boh foi, ...boh foi, oh foi, oh foi,
oh foi toch". Of "Toe maor". en "Hol oew doch
stille". Daar zijn natuurlijk varianten op.
Die uitdrukkingen kwamen vaak terug in het
gesprek.

's Avond na het werk lekker ouwekoeien met de
Breukinks in de Gouden Leeuw in Bronkhorst.
Eens op een avond onder de toenmalige grote
linde staan de zwagers nog wat laatste herin-
neringen op te halen, als plotseling ome Hendrik
Breukink op zijn zakwekker kijkt, die kwart voor
negen aangeeft. Hij krijgt dan een acute aanval
van slaap. Dan speelt respect en beleefdheid

Vier jaar later was Lies
Brands onze eregast op
Loosdrecht.

Op mijn verzoek tekende Nico Brands het memorabele voorval. De sigaar is bijna op. "Tied veur't bedde" Hendrik R. Breukink (58) Juus Wijers (12) Herman J. Wijers (49) Gezellig babbelen en dan "Opdonnern".

geen rol meer. Z'n woorden sneden door onze ziel, maar zetten nooit kwaad bloed. Hendrik kijkt Herman recht in de ogen en zegt: "Herman wèt ie wa tie us moss'n doen?" Mijn vader kijkt hem verbaast aan en dan komt de lakonieke aanvulling van Hendrik: "opdonnern" In lichte mineur liepen we naar ons jachtje in de IJssel. Je moet er maar tegen kunnen!

Het 'natuurbad' naast de Breeveertien Augustus 1950 bij het Bronkhorsterveer. v.l.n.r. Lies Brands 18 jaar, Otto Wijers 31 jaar, Luda Wijers Mulder 25 jaar, Gerda Wijers 1 jaar en Mies Wijers-Hoogervorst is hier de gastvrouw 41 jaar.

1950

Het is een periode van veel zwemmen en vissen. Nog herinner ik mij een stel boze stieren die Harm en mij belaagden toen we aan de overkant door een wei liepen. Gelukkig konden we op tijd de veilige IJssel inrennen. Wie had er toch van die agressieve runderen in Brummen? De stroming van het water tussen de kribben is een studie waard. Zo kan een propje papier doodstil op dezelfde plek blijven liggen tot een aasje wind hem de grote stroom in zucht.

Dag van vertrek uit Bronkhorst. Nog even genieten van het warme ochtendzonnetje. Uw schrijver is in de kuip bezig wakker te worden op de "gezonde" houten vlonder. Matrasen, wat zijn dat? Locatie: Een paar kribben boven het Bronkhorsterveer.

Een andere keer zie je voor de zoveelste keer een kurk langskomen die het rondje krib-krib al oneindig vaak heeft gemaakt. Dan heeft de wind geen vat en het kurkenlot is duister! We zwemmen dagelijks een paar keer naar de overkant en vissen voor ons broodbeleg. Meestal betekent dat hagelslag! Een rietvoorn die terugvalt wordt door een alerte meeuw verschalkt. Moet je toch slimmer aanpakken Juus!

Twaalf dagen gastvrijheid van Stad Bronkhorst, we vinden het genoeg. Het was mooi wat mij betreft. Ik heb al mijn nostalgische gevoelens de vrije loop kunnen laten.

Het was al weer vijf jaar eerder dat daar de kogels nog om de oren floten, een vliegende bom (V1) neerstortte in de Bakerwaard, wij (Willem Breukink, Harm en ik), in de Covik onder mortier vuur lagen, een dappere Canadees aan mijn voeten bezweek aan een ruggeschot, de boordschutter van de laag overscherende Junker clementie toonde voor Willem Breukink en Juus(je) Wijers. De jachtbommenwerper denderde vlak over ons heen en de boordkanonnen bleven zwijgen. Ik beleefde toen genoeg avonturen voor de eerste zes Priesmienafleveringen.

We schrijven 17 augustus 1950. Voor tien nemen we afscheid van mamma. Ze gaat met de trein terug. Een moedige vrouw. Ze heeft tijdens de heenreis alle spanningen weerstaan op een fantastische manier, maar nu is het beter zo. We zullen haar een aantal dagen moeten missen. Goeie reis mamouchka, we zien je in Bilthoven. Om tien uur gooien we los voor weer een emmer vol avontuur. Deze beslissing is genomen zonder rekening te houden met de windkracht en ook niet met de windrichting.

Dat hebben we wel geweten. Maar dat vertel ik een volgende keer in Priesmien 13, het sluitstuk over de reis.

Mijmeringen van Juus Wijers die weer eens twaalf dagen in "Steenderen en zijn vroegere woonplaats Bronkhorst" mocht verblijven. ■

Steenderen toen en nu

Straatbeelden van toen gezien vanuit het nu.

Aan de hand van oude foto's die op dezelfde plaats opnieuw genomen zijn, is te zien wat er in de loop der jaren is veranderd.

*De Zuivelfabriek
in Steenderen*

